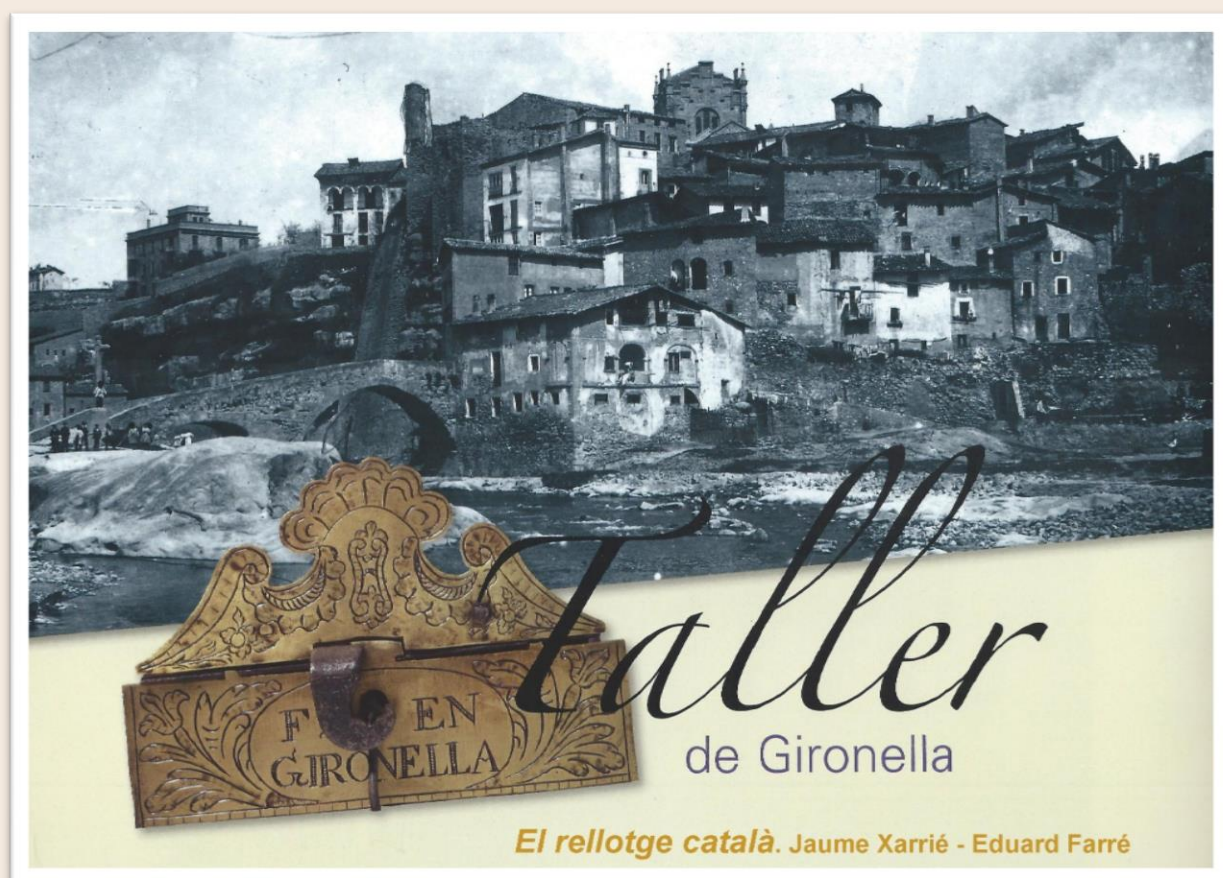

Els Puigferrat, rellotgers

Entre Santa Maria de Merlès, Gironella i Santa Eulàlia de Puig-oriol

Annex 1

ELS PUIGFERRAT I EL TALLER DE GIRONELLA

**Inventari de quatre rellotges de campanar
i els rellotges domèstics del taller de Gironella**

Francesc Xavier Cortada i Jordà

Introducció

El primer Puigferrat que va entrar en l'art de la rellotgeria va ser Joan Puigferrat i Ros (v. 1698 – 1753), que com a ferrer, ofici que va aprendre del seu pare, es va atrevir a construir el seu primer rellotge de campanar, el de la parròquia de Santa Maria de Merlès. A partir d'allà, el veiem adobant els rellotges de campanar de Santa Eulàlia de Gironella i Sant Joan de Berga, fins que a l'any 1748 va construir el rellotge de campanar de Gironella. Aquell mercat de la rellotgeria estava en expansió, molts rellotges domèstics s'havien d'importar d'Europa i aquell nou negoci deuria ser atractiu i lucratiu.

Joan Puigferrat i Ros ja havia experimentat el seu saber amb els rellotges de campanar i ara s'atreviria amb els rellotges domèstics. Estant a Gironella, en companyia del seu fill gran, Joan Puigferrat i Riambau (1736-1808), a qui ensenyaria la tècnica de l'art de la rellotgeria, van muntar el que avui és conegut com el "Taller de Gironella", una de les dotze poblacions pioneres repartides per Catalunya en l'art de fer rellotges. Malauradament, Joan Puigferrat i Ros va morir el 1753, a l'edat de cinquanta-cinc anys, quan el seu fill només en tenia disset i va haver d'assumir el repte de continuar el negoci del seu pare. La tercera generació de rellotgers va ser la de Josep Puigferrat i Escaler (1776 – 1837).

En aquestes pàgines anotem els quatre rellotges de campanar fets o restaurats pels Puigferrat i d'un inventari de rellotges domèstics executats en aquell reconegut taller, recollits per Jaume Xarrié i Eduard Farré, en el seu llibre *El rellotge català*.

Malauradament, aquestes peces úniques i excepcionals no les podem atribuir a cap d'ells en concret. Només podem intuir i distingir els rellotges més arcaics d'aquells que van anar adoptant una forma més moderna, gràcies a l'esfera i a alguns sistemes mecànics. Tanmateix podem afirmar que els seus rellotges prenen la factura més primitiva si els comparem amb la resta de tallers que van anar-se implantant, pocs anys més tard, al nostre país al llarg de tot el segle XVIII.

Com diu Eduard Farré: *"Fins i tot podria ser que els rellotges més antics que atribuïm a aquest rellotger (Joan Puigferrat i Ros) fossin fets a la seva vila d'origen (Santa Maria de Merlès), al Lluçanès, abans del trasllat domiciliari a Gironella. Coneixent l'habilitat del seu fill, Joan Puigferrat i Riambau, autor del rellotge del campanar de Solsona, podem suposar que també devia fabricar rellotges domèstics a l'estil del seu pare. Per tant, a grans trets, creiem que els Puigferrat foren pioners a Catalunya en l'art de fabricar rellotges domèstics."*

RELOTGES DE CAMPANAR

Relotge de campanar de Santa Maria de Merlès

Sobre els rellotges de campanar, el que sabem que va ser construït per Joan Puigferrat i Ros és el de l'església de Santa Maria de Merlès, parròquia on va néixer, de la primera meitat del segle XVIII. Avui encara el podem veure col·locat i protegit per un armari de fusta, just a sota la planta on hi ha les campanes. Els segles XIX i XX es va transformar l'escapament d'aquest antic rellotge i també s'hi va afegir la minuteria, l'esfera i les agulles exteriors. De les dues campanes que hi ha actualment, la més antiga (s. XVIII) porta esgrafiats els noms de Joan Puigferrat i Salvador Escrigas.

Relotge del campanar de Santa Maria de Merlès, amb l'armari on es troba col·locat i els pesos. A sota imatge de Santa Maria de Merlès. (Fotos Jordi Ferré, *El rellotge català*, pàgina 115 i Xavier Cortada).

Rellotge de campanar d'Isanta, conegut com la Torre de les Hores, de Solsona

Segons els estudiosos, el rellotge del campanar d'Isanta o Torre de les Hores, de Solsona, atribueixen la seva autoria a Joan Puigferrat i Riambau (1736 – 1808), pels voltants de l'any 1795. Avui en dia aquest rellotge es conserva al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, dins la Col·lecció Etnogràfica del Solsonès.

El campanar de la Torre de les Hores, datada d'abans del 1500, tenia dues campanes, una per tocar a foc i a sometent i l'altra per tocar les hores. També era costum que es toquessin les campanes per anunciar les sessions plenàries de l'Ajuntament.

Avui, i des de ja fa anys, en aquest campanar s'hi penja un ruc de cartró-pedra els dies de Carnaval o Carnestoltes, que serveix per recordar la llegenda que ha donat el renom de "mata-rucs" als solsonins. Aquests, que no els hi agradava gaire aquesta denominació, responien *"Encara tinc les ungles vermelles de quan escorxava ton pare"*.

Just al costat d'aquesta torre, hi ha un portal que condueix per unes escales fins a la plaça de Sant Joan. Al mig d'aquesta plaça encara es pot gaudir de la font que data del segle XV, amb una capelleta dedicada a Sant Joan (s. XVIII).

Rellotge del campanar d'Isanta o Torre de les Hores, de Solsona.
(Foto: Col·lecció Etnogràfica del Solsonès. Núm. Inv. MDCS 21951).

Plaça de Sant Joan, amb la font Major al mig de la plaça i el campanar de la Torre de les Hores al fons, a la primera meitat del segle passat (Foto: Ajuntament de Solsona).

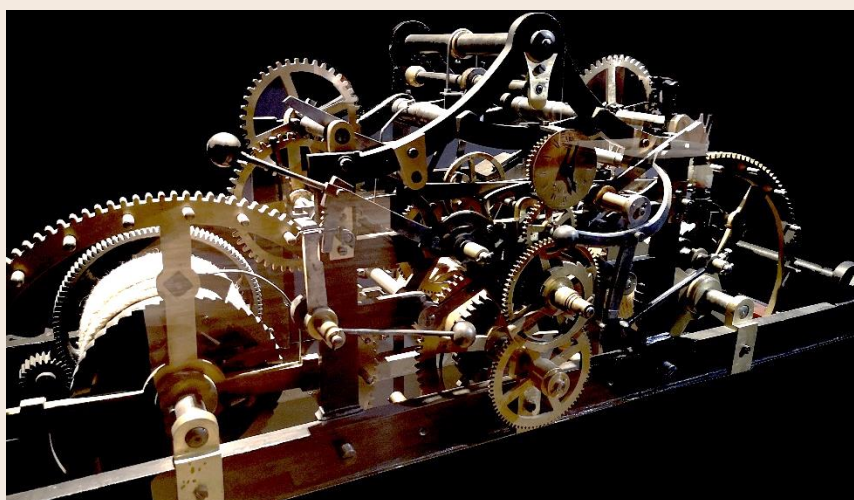
Restauració del rellotge de campanar de Sant Joan de Berga

Un altre rellotge que va adobar Joan Puigferrat i Ros, quan encara vivia a la seva casa de cal Ferrer, a Sant Martí de Merlès, va ser el rellotge de campanar de la parròquia de Sant Joan de Berga, l'any 1727. Aleshores el jove rellotger, amb només vint-i-dos anys, sembla que tenia prou prestigi per requerir-li els seus serveis. Aquest és el primer cop on surt documentat l'ofici de rellotger per part de Joan Puigferrat i Ros: *"El rellotger Joan Puig Ferrat de la Parròquia de Sant Martí de Merlès adoba el rellotge de la vila de Berga i rep per aquest concepte 19 lliures i 12 sous"* L'any 1734 hi torna *"Es paguen a Joan Puig Ferrat, rellotger de Sant Martí de Merlès, 16 lliures i 16 sous per adobar el rellotge de la vila"*¹

L'església de Sant Joan de Berga, d'origen romànic, està documentada des del 1220, quan s'autoritza la construcció d'una capella a la casa dels hospitalers. La capçalera gòtica fou bastida el segle XV i el segle XVIII fou coberta novament pels mercedaris. És quan s'hi va instal·lar el rellotge del campanar.

Aquell vell rellotge, restaurat per Joan Puigferrat i Ros, va acabar la seva vida a finals del segle XIX. Aleshores va ser quan es va encarregar un nou rellotge per substituir al que ja estava "cansat", o potser, a causa de les guerres carlines, va ser fos per fer-ne material de guerra, ja que avui no se'n té constància. Entre els anys 1865-1880 es va encarregar a Albert Billeter la construcció d'un nou rellotge, que avui està ben conservat al Museu Comarcal de Berga.

Església i plaça de Sant Joan, de Berga.
(Foto Hug, Postal núm. 7. Museu Comarcal de Berga).

Albert Billeter, prestigiós rellotger suís, va ser el constructor del segon rellotge de campanar de Sant Joan de Berga (1865-1880), que va funcionar fins a finals del segle XX, quan va ser desmuntat i traslladat al Museu Comarcal de Berga.
(Foto Xavier Cortada, Museu Comarcal de Berga).

¹ COMELLAS i SALA, Joan. *Rellotges de campanar de Berga*. "Revista Estudis del Berguedà", 1989.

Restauració i construcció del rellotge de campanar de Santa Eulàlia de Gironella

L'any 1728 el comú de Gironella va encarregar a Joan Puigferrat i Ros la restauració del rellotge de campanar de l'església parroquial. Vint anys més tard, el consistori local torna a demanar el servei d'aquell rellotger que viu a Sant Martí de Merlès, amb l'objectiu de construir un nou rellotge. Tot i que tenim constància documental d'aquests fets, no tenim cap fotografia d'aquell vell rellotge, a l'igual que va passar amb el de Sant Joan de Berga. El foc dels exèrcits i la forta violència que hi va haver a Gironella al llarg de les guerres carlines, podem suposar que van contribuir a la seva destrucció.

L'antiga església de Santa Eulàlia de Gironella és un edifici dels segles XIII-XIV, d'estil gòtic, que va ser-ne la parroquial fins que arribats a l'any 1903 es comença la construcció de la nova església, sobretot pel creixement de la població i l'embranchada de les colònies tèxtils de finals del segle XIX. L'any 1907 la vella església passa a propietat privada i es converteix en dependències fabrils i culturals. Al llarg del segle XX, hi ha diverses intervencions. Els anys 1970 es restaura el campanar i entre finals del 1980 i inicis del 1990, s'hi executen obres per a la substitució de la coberta, col·locació de nous tancaments i adequació per a nous usos.

Gràcies a la predisposició i bona traça de Joan Puigferrat i Ros i també gràcies a la confiança que les persones de la vila van establir amb aquell rellotger, avui Gironella surt en tots els llibres que parlen de l'art de la rellotgeria, i el Taller de Gironella ha tingut el mèrit de compartir amb altres onze poblacions el fet d'esdevenir els pioners en la construcció dels rellotges domèstics catalans al llarg de tot el segle XVIII.

Campanar i absis de la primitiva església de Santa Eulàlia de Gironella, abans de les intervencions, 1967.
(Foto: Servei de Patrimoni Arquitectònic Local, DIBA).

El temple vist des del sud-est, amb el campanar restaurat pel Servei entre 1972 i 1975.
(Foto: Joan Francès, Servei de Patrimoni Arquitectònic Local, DIBA, 1984).

RELOTGES DOMÈSTICS

Nota:

Les fotografies i les fitxes que reproduïm a les pàgines següents, així com la imatge de la portada, són extretes del llibre *El rellotge català*, de Jaume Xarrié i Eduard Farré'.

< GI01

Relotge de paret amb pèndol curt, amb escapament de paletes i soneria d'hores, i tres pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó. Hi té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. Les agulles són de ferro; la curta és l'horària i l'altra, l'indicador i disparador del despertador, que està situat a l'exterior de la caixa. L'autonomia de funcionament és d'un dia. Duu la llegenda «Ft EN GIRONELLA».

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Maurer, 1958b, p. 199 i f. I
Montañés, 1959b, p. 44
Montañés, 1968, lám. 128
Cascante, 1998, p. 155

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**
Fotografia: JORDI FERRÉ

GI02 >

Relotge de paret amb pèndol curt amb escapament de paletes i autonomia de funcionament per a un dia. El pèndol no és l'original. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó. Hi té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. L'agulla de les hores és de ferro. En la llegenda diu «GIRONELLA», el nom de la població.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Maurer, 1958b, p. 200 i f. II

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**
Fotografia: LUIS MONTAÑÉS

< ▼ GI03

Relotge de paret amb pèndol curt (153 mm) i tres pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó amb un petit frontis artísticament perfilat i gravat situat a la part superior. Les agulles són de ferro; una és l'horària i l'altra, l'indicador i disparador del despertador. El curiós martell del despertador, en forma de «u» i rematat amb dues boles que oscil·len horitzontalment, és característic dels rellotges de Gironella. La llegenda fa «Ft EN GIRONELLA» i les mides són 268 × 168 × 165 mm.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Maurer, 1958b, p. 200 i f. III

Montañés, 1968, lám. 128

Farré, 1985, p. 51

Maurer, 1987, fig. 11 abcd

Propietari del rellotge:

COL·LECCIÓ JAN XARRIÉ (PREMIÀ DE DALÍ)

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

GI04 ▼

Rellotge de paret amb pèndol curt (142 mm) i tres pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro pintada. Les agulles són de ferro; una és l'horària i l'altra, l'indicador i el disparador del despertador. La màquina disposa d'escapament de paletes i soneria d'hores. Hi falta el mecanisme del despertador. L'autonomia de funcionament és de dotze hores.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Farré, 1990d, p. 59

Farré, 1996j, p. 9

Propietari del rellotge:

COL·LECCIÓ RIERA MARSÀ

Fotografia: EDUARD FARRÉ

GI05 ▼

Rellotge de paret amb pèndol llarg, amb escapament català situat a l'exterior, i dos pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro amb un petit frontis artísticament perfilat. L'agulla i el disc programador del despertador també són de ferro. És un dels pocs rellotges de Gironella amb escapament català; malgrat això, no dubtem a adjudicar-lo al taller de Gironella per la resta de característiques que presenta. Havia estat dipositat al Museu Episcopal de Vic, on li fou feta l'única fotografia publicada i que es conserva a l'Arxiu Mas.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Montañés, 1957b, p. 124 i f. I

Montañés, 1968, làm. 100

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**

Fotografia: ARXIU MAS (G-2676)

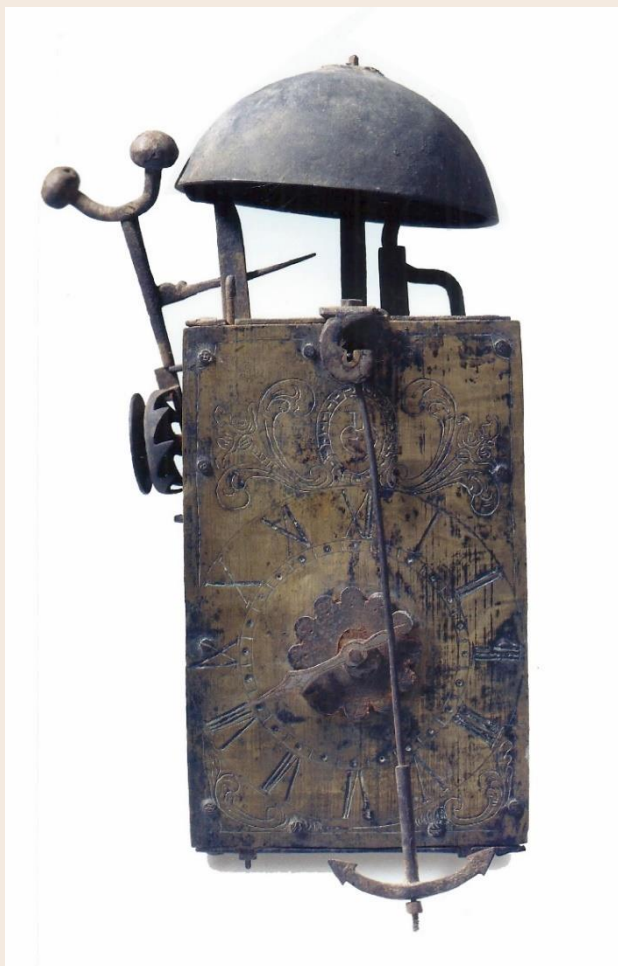
▼ **GI06**

Rellotge de paret amb pèndol curt i tres pesos motrius. Les mides són 185 x 120 x 110 mm. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó. L'agulla i el disc programador del despertador són de ferro. La màquina disposa d'escapament de paletes i soneria d'hores. El mecanisme del despertador està situat a l'exterior d'una de les portes laterals de la caixa.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Montañés, 1957b, p, 125 i f. 'M'
Montañés, 1968, làm. 101

Propietari del rellotge: **MUSEU EPISCOPAL DE VIC**
Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

▲ **GI07**

Rellotge de paret amb pèndol curt i dos pesos. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro. Té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. L'agulla és de ferro. La màquina, de pèndol curt, és en forma d'àncora naval amb escapament de paletes i soneria d'hores. Les mides són 200 x 120 x 115 mm.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Montañés, 1957b, p. 124, i f. 'J'
Montañés, 1968, làm. 100

Propietari del rellotge: **MUSEU EPISCOPAL DE VIC**
Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

G109 ▼

Rellotge de paret amb pèndol curt i dos pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro. L'agulla és de ferro. La màquina és de pèndol curt frontal amb escapament de paletes i soneria d'hores. L'autonomia de funcionament és d'un dia.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**

Fotografia: JORDI FERRÉ

G108 ▲

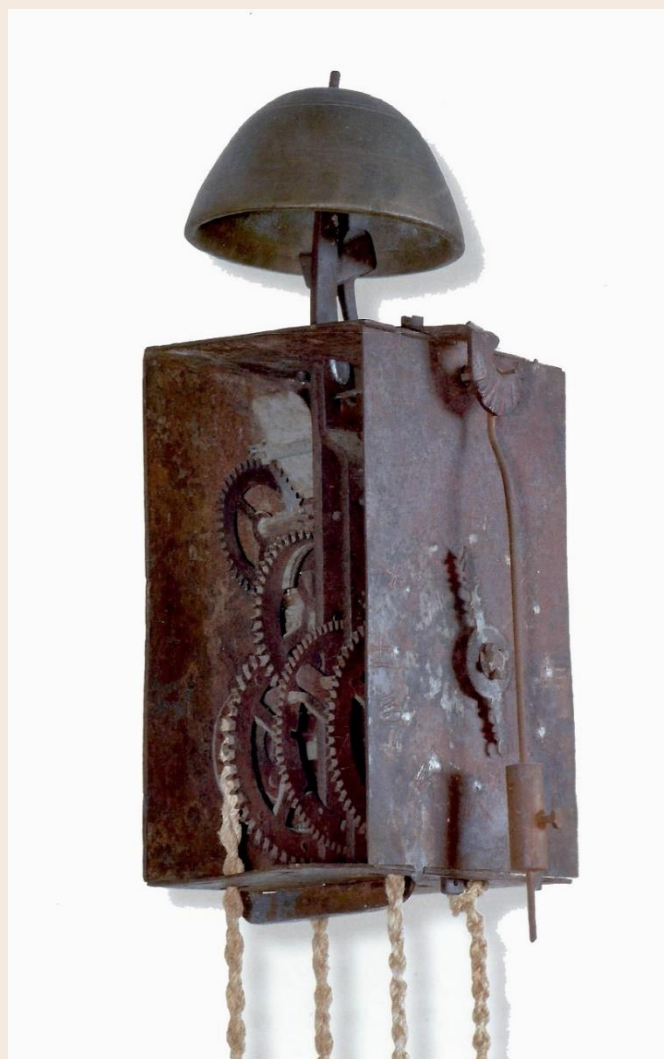
Relotge de paret amb pèndol curt, amb escapament de paletes, i dos pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro; l'agulla també és de ferro. Havia estat en dipòsit al Museu Episcopal de Vic, on se'n realitzà l'única fotografia publicada.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Montañés, 1957b, p. 125 i f. 'L'
Montañés, 1968, làm. 101

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**

Fotografia: ARXIU MAS (G-2679)

▲ GI10

Rellotge de paret amb pèndol curt (153 mm) i un pes motriu. Les mides són 195 x 128 x 62 mm. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó. Les agulles són de ferro; una és l'horària i l'altra, l'indicador i el disparador del despertador. La màquina és molt plana, motiu pel qual la campana es va haver de posar quasi vertical per evitar que toqués la paret. Va acompanyat de la llegenda «Ft EN GIRONELLA»

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Farré, 1990d, p. 60 i 61
Farré, 1996j, p. 11

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**
Fotografia: EDUARD FARRÉ

▲ GI11

Rellotge de paret amb pèndol curt (134 mm) en forma d'àncora naval. A l'esfera, de forma rectangular i vertical de planxa de ferro, hi té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. L'agulla és de ferro. La màquina és de pèndol curt frontal amb escapament de paletes i soneria d'hores. L'autonomia de funcionament és d'un dia. Fa 193 x 132 x 111 mm.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense Bibliografia

Propietari del rellotge:
COL·LECCIÓ CRÈDIT ANDORRÀ (ANDORRA)
Fotografia: JAUME BLASSI

G112 ➤

Rellotge de paret amb pèndol curt frontal i tres pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó amb un petit frontis artísticament perfilat situat a la part superior. Hi té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. Es troba incomplet, ja que hi falta l'agulla horària i només conserva unes quantes peces de la màquina. Les mides són 280 x 155 x 165 mm. Es completa amb la llegenda «FT EN GIRONELLA».

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge:

MUSEU COMARCAL DE MANRESA (inv. 1204)

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

▲ GI13

Rellotge de paret amb pèndol curt frontal i dos pesos motrius. La màquina disposa d'escapament de paletes i mecanisme de despertador situat a l'exterior. Les mides del rellotge són 172 x 103 x 85 mm. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó. Té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. L'agulla és de ferro i a sota té el disc programador del despertador de llautó.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge:

MUSEU COMARCAL DE MANRESA (inv. 1201)

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

▲ GI14

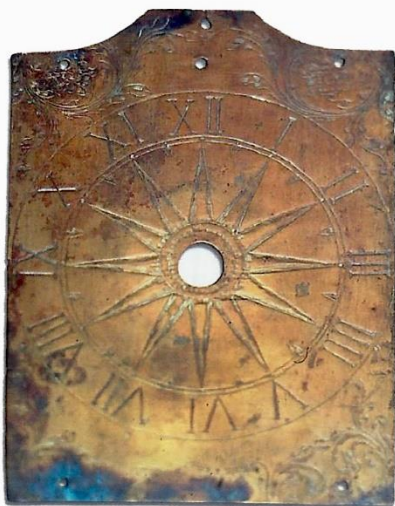
Esfera de rellotge de paret de forma rectangular vertical feta de planxa de llautó. Està ornamentada amb delicats gravats que inclouen el sol central amb grans ulls, un dels trets característics dels rellotges de Gironella. A l'estil dels rellotges de sol, del seu nas n'hauria de sortir l'agulla de les hores. Duu la llegenda «FT EN GIRONELLA».

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

< < GI16

Esfera de rellotge de paret de planxa de llautó de forma rectangular vertical amb un breu perfil a la part superior. Hi destaquen els delicats gravats, que inclouen un sol central estilitzat.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**

Fotografia: EDUARD FARRÉ

< GI18

Esfera de rellotge de paret de forma rectangular vertical feta de planxa de llautó. Conserva només la roda i l'agulla de les hores. S'hi entreveu la llegenda «GIRONELLA». A mitjan segle xx es va vendre la màquina a un drapaire com a ferro vell; es recorda que a la part de dalt hi havia dues campanes.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge:

ESTANISLAU ANGLERILL (OLVAN)

Fotografia: J. PUIG (GIRONELLA)

< GI17

Rellotge de paret amb pèndol curt (138 mm) i tres pesos motrius, les mides del qual són 195 x 135 x 110 mm. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro. Té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. Les agulles són de ferro; una és l'horària i l'altra, l'indicador i el disparador del despertador. La màquina s'equipa amb escapament de paletes i soneria d'hores, i disposa de dues campanes, la superior de les quals és per al despertador.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Xarrié, 1999, p. 28

Montañés, 1999, p. 314

Montañés, 2001, p. 43

Propietari del rellotge: **MONESTIR DE MONTSERRAT**

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

L'anterior rellotge GI17, conegut com el rellotge de Sant Dimes, perquè dictava les hores canòniques dels monjos que residien en aquell entorn, va ser espoliat l'any 1811 arran del saqueig de les tropes de Napoleó, en mig de la Guerra del Francès (1808-1814). Jaume Xarrié, mentre examinava uns dibuixos d'Alexandre de Laborde, guia de Bonaparte, va observar el rellotge de paret que hi havia en un d'aquells gravats i no va parar fins que 186 anys més tard el va poder recuperar. Juntament amb Eduard Farré, que en va ser el restaurador, l'any 1998 el van retornar al monestir de Montserrat, on està exposat a la sala d'entrada del monestir.

Dutailly del.

PLANXA XXX

Maciel Sculp.

PLANXA XXX
INTERIOR DE L'ERMITA DE SANT DIMES

La vista d'aquesta planxa representa la sala on s'està, generalment, l'ermità, on menja, treballa i rep els forasters. Al fons es veu el seu oratori i els seus llibres. Fórem testimoni de l'escena que representa aquesta planxa: l'ermità, assegut a taula davant la finestra, cridà, xiulant, els ocells, que vingueren a prendre-li de les mans miques de pa i d'ametlles; els ocells no es preocuparen per nosaltres, com si la presència de l'ermità els respongués de la nostra conducta envers ells. Principalment és a la primavera que hi van a grans volades, quan peixen llurs menuts; tot just aquests poden volar, els porten amb ells per ensenyar-los on poden trobar l'aliment, i els deixen, en herència, els beneficis del seu amfitrió. Aquesta singularitat no és pas una circumstància que depèn dels afanys d'un home obstinat a domesticar-los, sinó que existeix en aquesta muntanya des de temps immemorials. En una antiga història del duc d'Épernon,⁴⁵ hom troba que aquest senyor va fer un pelegrinatge a Montserrat i fou testimoni també de l'escena que acabem de descriure. És fàcil d'explicar aquesta particularitat: Els ocells no tenen cap enemic en aquest lloc tranquil. No veuen nois que els prenguin els petits dels nius, ni gossos o gats que els destrueixin, ni caçadors que els persegueixin o els espantin. L'home és per a ells un benefactor natural: segueixen el vestit d'un ermità de la mateixa manera que s'enfilen als arbres, i llur confiança en aquesta protecció només ha estat defraudada una vegada. L'ermità de Sant Dimes m'explicà que un viatger va provar de donar-los menjar i un dels ocells anà efectivament a prendre-li de la mà un pinyó, però el foraster va tancar la mà per agafar-lo. El soroll que va fer l'ocell debatent-se va espantar de tal manera tots els altres, que durant quinze dies no es presentaren a l'ermità, i no fou sinó veient-lo molt de temps tot sol que van tornar. L'acció d'aquest viatger recorda la crueltat del governador de la Bastilla, que va esclafar l'aranya que Pellisson⁴⁶ havia domesticat mentre era a la presó.

Descripció que fa el mateix Alexandre de Laborde en el seu llibre *Voyage Pittoresque et Historique en Espagne*.

(*Viatge pintoresc i històric. El Principat*. Segona reimpressió, juny 2014. Publicacions de l'Abadia de Montserrat)

Adolphe Hedwige Alphonse Delamare. Ermita de Sant Dimes a Montserrat, setembre de 1826.

▲ GI15

Relotge de paret amb pèndol curt en forma d'àncora. La màquina disposa d'escapament de paletes i soneria d'hores. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro. Té gravades les hores en nombres romans, les divisions dels quarts d'hora i un símbol religiós. L'agulla és de ferro.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge:

PARTICULAR (GIRONELLA)

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

▲ GI19

Relotge de paret amb pèndol llarg i dos pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de llautó. Hi té gravades les hores, les divisions dels quarts d'hora i uns interessants detalls zoomòrfics. L'agulla és de ferro i té un angelet de fosa de llautó connectat al pèndol. La màquina disposa d'escapament català i soneria d'hores.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Montañés, 1957b, p. 120 i f. 'B'

Montañés, 1968, lám. 121

Propietari del rellotge: **JOAN COMELLAS (BERGA)**

Fotografia: EDUARD FARRÉ

GI20 ▼ ►

Relotge de paret amb pèndol curt (129 mm) i tres pesos motrius. L'esfera és rectangular vertical de planxa de ferro pintada. L'agulla és de ferro. La màquina és de tres mecanismes disposats perpendicularment amb marxa de pèndol curt frontal i escapament de paletes, soneria d'hores i de quarts. L'autonomia de funcionament és d'un dia.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Montanés, 1968, lám.102

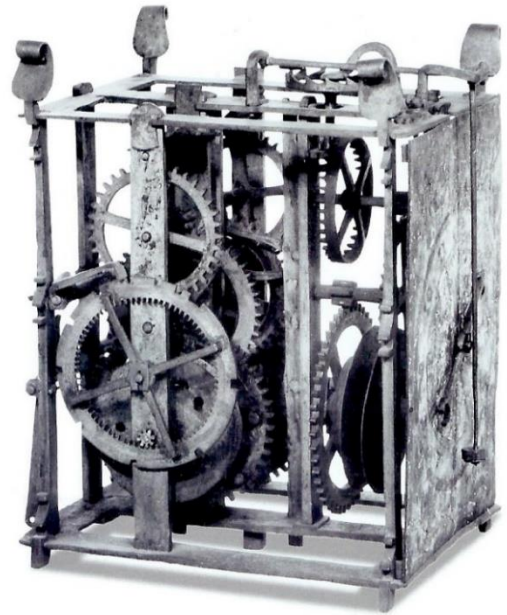
Montañés, 2001, p. 43

Propietari del rellotge:

COL·LECCIÓ RUBÈN PÀMIES (REUS)

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

Fotografia de la màquina: LUIS MONTAÑÉS

GI21 ▲ ►

Rellotge de paret amb pèndol llarg (874 mm), amb escapament català i soneria d'hores, i dos pesos motrius. L'esfera és de planxa de plom perfilada i té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. L'agulla és també de ferro i, a sota, hi ha el disc programador del despertador. L'autonomia de funcionament és d'un dia.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge:

COL·LECCIÓ CRÈDIT ANDORRÀ (ANDORRA)

Fotografia: JAUME BLASSI

◀ ▲ GI22

Rellotge de paret amb pèndol llarg (1.365 mm), amb escapament català i soneria d'hores i de quarts, i tres pesos motrius. Les mides són 310 x 215 x 260 mm. L'esfera, de planxa de ferro amb un disc de llautó sobreposat, té gravades les hores en nombres romans i les divisions del calendari. Les agulles són de ferro; la curta és l'horària i la llarga assenyalava el dia del mes. És l'únic rellotge català d'aquesta època equipat amb calendari.

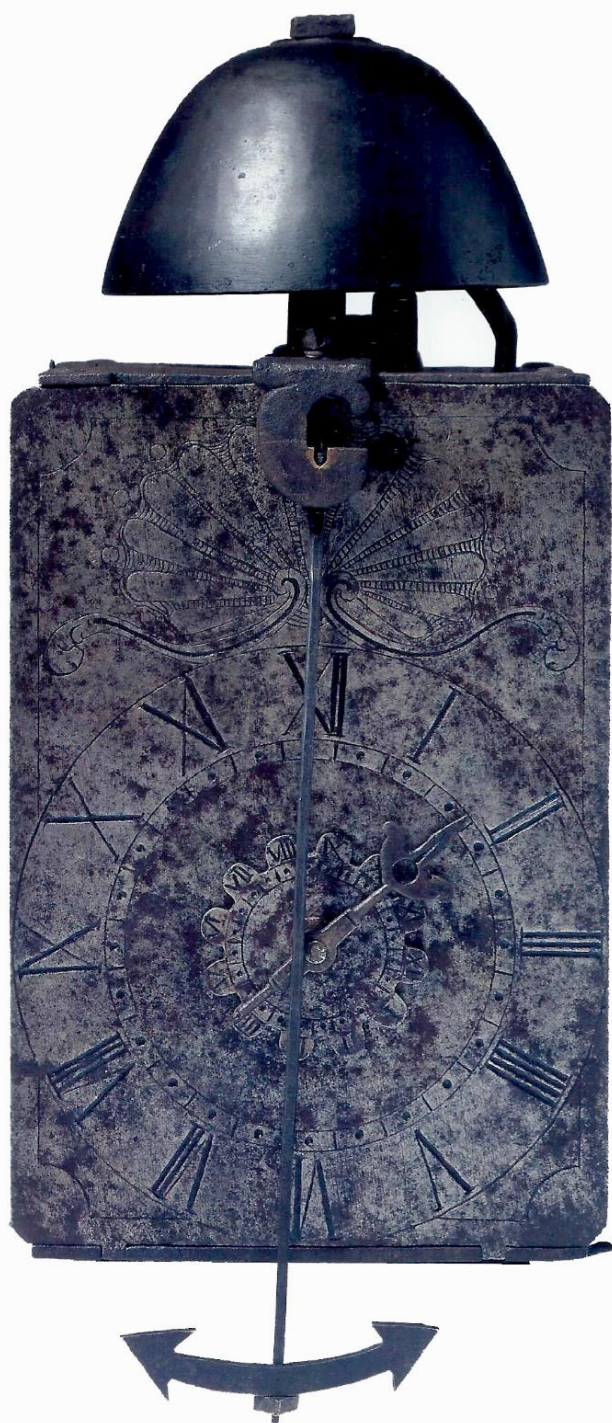
REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge: **PARTICULAR**

Fotografia: JORDI FERRÉ

Fotografia de la màquina: EDUARD FARRÉ

◀ ▲ GI23

Rellotge de paret amb pèndol curt (168 mm), amb escapament de paletes i soneria d'hores, i dos pesos motrius. L'esfera és de planxa de ferro rectangular vertical i té gravades les hores en nombres romans i les divisions dels quarts d'hora. Sota l'agulla de ferro hi ha el disc programador del despertador. L'autonomia de funcionament és d'un dia.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Amenós, 2002, p. 10

Propietari del rellotge:

MUSEU DIOCESÀ I COMARCAL DE SOLSONA (inv. 2825)

Fotografia: GASULL FOTOGRAFIA

Fotografia de la màquina: EDUARD FARRÉ

GI25

Rellotge de paret que es conserva a la casa-museu Teixidó-Bassacs, de Gironella.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

Sense bibliografia

Propietari del rellotge: PARTICULAR

Fotografia: XAVIER CORTADA